

SVAR PÅ EN KOMMENTAR TIL PSYKOLOGI OG KØNSFORSKNING

Kirsten Grønbæk Hansen

På opfordring af Psyke & Logos' redaktion har Talli Ungar Andersen anmeldt tidsskriftets temanummer om Psykologi og Kønsforskning nr. 1. 1994, med Jette Fog, Dorte Marie Søndergaard og Kirsten Grønbæk Hansen som gæsteredaktører.

Vi havde ikke tænkt os at bryde med den almindelige gode skik, at man ikke besvarer anmeldelser; men vi blev meget ihærdigt opfordret hertil. Redaktionen ønsker at bruge anmeldelser af eller kommentarer til temanumrene til at starte en debat om psykologisk teori og metode, så det følgende skal læses som et debatindlæg og ikke blot som en tilbagevisning af den kritik, der bliver rettet mod gæsteredaktionens dispositioner og af artiklernes teoretiske og metodiske legitimitet.

Vi har fordelt indlægget imellem os, således at Kirsten Grønbæk Hansen skriver om de vurderingskriterier, der anvendes i Talli Ungar Andersens kommentar og ganske kort om den definition af psykologiens genstandsfelt og metoder, der udtrykkes i kommentaren. Dorte Marie Søndergaard og Mette Liv Guldbrandsen diskuterer mere udførligt den videnskabelige legitimitet af de teorier og metoder, som de – som forfattere – beskriver i artiklerne, og som de anvender i deres videnskabelige arbejde. Jette Fog har, på grund af andre forpligtelser, ikke haft mulighed for at respondere på kommentaren.

Valg af forfattere

Hensigten med valg af forfattere var ikke at afspejle redaktørernes sympatier eller idiosyncrasier, og man kan således ikke læse vores – indbyrdes ivoirigt meget forskellige – holdninger til hvilke metoder og teorier, der er væsentlige og/eller frugtbare i psykologisk kønsforskning. Vi ønskede at præsentere den aktuelle forskning på feltet, på godt og ondt. Vi er ikke nødvendigvis enige med temanummerets forfattere; men vi betragter deres arbejde som seriøst videnskabeligt og vi betragter deres teoretiske udgangspunkt som legitime psykologisk-videnskabelige standpunkter.

Kirsten Grønbæk Hansen er cand. psych. og arbejder på Københavns Universitet.

Som Talli Ungar Andersen skriver, er udbudet på den danske arena ikke stort. Personligt synes jeg det er beklageligt, at den psykoanalytisk inspirerede kønsforskning præsenteres i så få artikler. Det afspejler imidlertid ikke blot noget om kønsforskning; men også det forhold at psykoanalysen desværre har en meget lille plads inden for det psykologiske forskningsfelt herhjemme – dette på trods af enkeltpersoners store og bredt anerkendte arbejde.

Desuden var vi indstillede på hovedsageligt at præsentere egentlig psykologisk forskning, selvom vi bestemt kunne have fundet flere spændende artikler fra andre faggrupper; også artikler hvor psykologiske problemstillinger blev behandlet. Vi præsenterede Butler, der er filosof, fordi hun er en meget central teoretiker inden for kønsforskningens mest diskuterede temaer. Desuden bragte vi en artikel af Harriet Bjerrum Nielsen, hvis problemstilling er psykologisk, ligesom hendes teori og metode er det.

Derudover har vi holdt os til forfattere med en egentlig psykologisk baggrund. Det er en begrænsning, som bestemt kan diskuteres; Psyke & Logos bruger ofte forfattere fra andre faggrupper, og det bliver tidsskriftet bestemt ikke ringere af. Men vi valgte at spørge, hvad psykologer har at sige om køn, idet det er et spørgsmål vi tit får stillet fra andre faggrupper.

Det kom så til at betyde, at mandeforskningen ikke eksplicit blev præsenteret – som det fremgår er de to anmeldende mænd fra andre faggrupper. I øvrigt har vi ikke ment, at vi behøvede at tilstræbe en ligelig kønsfordeling blandt forfatterne; det har Psyke & Logos ikke tradition for – det kan man hurtigt checke ved at løbe gennem fornavnene i det efterfølgende nr. om Selvet, som Talli Ungars kommentar er anbragt i. Ikke desto mindre havde vi da gerne set mandlige forfattere. Der er ikke tale om noget fravalg; men resultatet viser vel, at det stadig overvejende er kvinder, der mener, at køn gør en forskel, og at kønsforskningen derfor er et relevant og væsentligt forskningsområde for psykologien.

Spørgsmålet om kvinde- eller kønsforskning har ikke nødvendigvis noget med forskerens eller forfatterens køn at gøre. Som det fremgår af artiklerne, kan den empiriske genstand udmærket være mandlig selvom forsker og forfatter er kvindelig. Det omvendte kan også være tilfældet, eksempler på dette kan findes i andre tidsskrifter, for eksempel i *Kvinder, Køn & Forskning*, som har Kirsten Grønbæk Hansen som ansvarshavende redaktør.

Skiftet fra kvindeforskning til kønsforskning har både en historisk dimension og en dimension, der handler om den teoretiske forståelse af kønsbegrebet. Da kvindeforskningen opstod var det i høj grad ud fra erfaring om, at den humanistiske og samfundsvidenskabelige forskning var mænds forskning i mænds arbejde, udvikling, historie osv. Det drejede sig for den tidlige kvindeforskning om at få kvinder præsenteret som legitime forskningsobjekter og -subjekter.

Blandt andre gjorde mandeforskerne opmærksom på, at mænd ganske vist havde været forskningens genstand; men dette som paradigmatisk for mennesket, ikke som kønnede væsener. Dette var, sammen med indsigten i kønsbetydningens relationelle karakter, med til at udvikle disciplinen kønsforskning, der rummer kvindeforskning, mandeforskning og den forskning, der har kønsrelationen som sit felt, eller som beskæftiger sig med kønnets betydning på et mere overordnet plan.

Om subjektive motiver og kvindelighed

I sin diskussion af artiklerne bringer Talli Ungar Andersen gentagende spørgsmålet om forfatterens subjektive motiver bag deres synspunkter på bane. For eksempel hedder det om Judith Butlers artikel: »*Selvom det er svært at fornemme et subjekt bag artiklens distancerende og intellektualistiske, Lacan-efterlignende stil, mærker man alligevel, at Butler er vred over at homoseksualitet betragtes som en forkert opfattelse af køn*« (s. 472-473). Det er da muligt at Butler er vred over det, og så dog; gad vide om nogen – inklusive Butler – gider være vred over opfattelsen af homoseksualitet igennem den ene bog efter den anden. Det interessante ved Butlers artikel er efter min mening ikke hendes mulige vrede over dette og hint; men hendes generelle udsagn om påstanden om køn.

Man kan vælge at læse en artikel som et udtryk for forfatterens subjektive strukturer og konflikter. Der findes mange eksempler på analyser af – i reglen afdøde – kunstneres værker ud fra et sådant perspektiv. Men denne kliniske metode kan ikke bruges i en faglig vurdering af et arbejde. Hvis man vælger at se en artikels udsagn som repræsentant for noget implicit subjektivt, kan man ikke samtidig diskutere udsagnenes faglige status. I en faglig debat må man tage folk for pålydende, alt andet er debatforurening.

Det er ikke fordi jeg ikke mener, at en forskers subjektive motiver og interesser kan blande sig i det, der ofte fremstilles som interesseløs forskning. Tværtimod mener jeg at det i reglen forholder sig sådan; og at det derfor er enhver seriøs forskers opgave at være opmærksom på subjektiviteten i forskningen og så vidt muligt forsøge at tage højde for de skævvridninger, det kan give. I få lykkelige tilfælde sker det endda, at forskerens opmærksomhed på de subjektive motiver og fremstilling af disse kan berige forskningen og den faglige debat.

Men man kan ikke udefra afvise en teoretisk holdning med henvisning til de subjektive motiver, man mener, der måtte ligge bag. Man kan påvise uoverensstemmelser eller urimeligheder i den teoretiske konstruktion; men man må diskutere det, der står. Det er vist det, der hedder »at gå efter bolden« i fodboldsproget.

Talli Ungar Andersen indfører et nyt vurderingskriterium, idet hun bedømmer forfatterne på deres kvindelighed. Det har jeg ikke set siden

kvindeforskningens allertidligste og mest bombastiske dage. Ikke for det, det kunne da være ganske morsomt at føre princippet videre og høre, hvordan forfatterne til temanummeret om Selvet, nemlig Arne G, Peter, Preben B, Søren, Preben G, Stig, Dion, Arne P, Ulric og Julio klarer sig med hensyn til mandlig skrivestil og mandlige forskningsinteresser (Undskyld den lidt billige pointe; men fristelsen var for stor).

For eksempel roses Harriet Bjerrum Nielsen for sin kvindelige skrivestil og sin interesse for det nære og konkrete (s. 473); mens Dorte Marie Søndergaard trods alt scorer nogle points ved at beskrive sine teoretiske og metodiske redskaber – noget der kaldes typisk kvindeligt. Selvfølgelig kan man glimrende diskutere, om kvinder i højere grad end mænd er konkrete, beskriver deres redskaber eller hvad det nu kan være. Men at bruge denne tvivlsomme opfattelse af kvindelighed normativt; den går ikke. Ville det så betyde, at mænd kan tillade sig at være intellektualistisk distancerende, eller at det måske ovenikøbet er den rigtige måde at demonstrere mandlighed på?

I følge Talli Ungar Andersen er det kvindeligt at beskæftige sig med redskaberne, med det i praksis anvendelige og med det konkrete. Derimod er det ukvindeligt at beskæftige sig med metapsykologiske spørgsmål. Og kvinder bør åbenbart være »kvindelige« og glemme det, hvis de føler trang til nogle større teoretiske armbevægelser.

Hvad er psykologiens legitime metoder

I nedenstående indlæg vil Dorte Marie Søndergaard og Mette Liv Guldbrandsen gå ind i debatten om, hvad psykologiens legitime metoder og teorier kan være, derfor blot nogle få bemærkninger om dette. Det er en meget overraskende definition af psykologien Talli Ungar Andersen præsenterer: Psykologisk forskning er casemetode – alt andet er sociologi. I én flot håndbevægelse fejes det meste af socialpsykologien af bordet – og ligeledes store dele af arbejdspsykologien og den pædagogiske psykologi. Den samme definition anbringer også det meste af den eksperimentelle psykologi uden for det gode selskab. Selvfølgelig er casemetoden anvendelig på disse områder; men det er ikke den mest brugte forskningsmetode.

Vist er det sådan, at grænseområdet mellem socialpsykologi og kultursociologi er flydende, men det har endnu ikke ført til afskaffelse af socialpsykologi – og det synes jeg også ville være en dårlig idé. Ifølge Talli Ungar Andersen skulle der ikke findes noget videnskabeligt legitimt område imellem den kliniske casemetode og den traditionelle sociologisk-statistiske metode. Alt hvad der befinder sig her imellem er fri fantasi.

Igennem de seneste ti år har – ikke mindst – Center for Kvalitativ Metodeudvikling ved Psykologisk Institut på Aarhus Universitet, arbejdet på at kvalificere kvalitative forskningsmetoder, og her opfattes case-

metoden som en blandt mange muligheder, når man vil undersøge verden. Heller ikke sociologien forholder sig så snævert metodisk, som Talli Ungar Andersen hævder, de fleste sociologer betragter det efterhånden som videnskabeligt legitimt at anvende andre metoder end lige netop den statistiske.

Til sidst vil jeg sige noget kort, om det Talli Ungar Andersen kalder »den norske skole«. At den skulle være inspireret af Butler og Foucault kommer meget bag på mig. Temanummerets norske forfattere repræsenterer meget forskellige teoretiske udgangspunkter, og Butler optræder for eksempel kun hos to forfattere, nemlig Harriet Bjerrum Nielsen og Dorte Marie Søndergaard, der har udgangspunkt i henholdsvis psykoanalyse og socialkonstruktionisme.

Hvis man kan tale om en »norsk skole« – og det kan man måske nok – er det en skole, der har udviklet sig med Hanne Haavind som en central figur. Den teoretiske baggrundsinspiration til denne skole er især den kulturhistoriske og den kritiske psykologi, og »den norske skoles« teoretiske samarbejdspartnere i Danmark er da også psykologer, der har teoretisk ståsted her. Men iøvrigt er netop denne norske skole meget sparsomt repræsenteret i temanummeret her.

Det er ærgerligt at de vurderingskriterier Talli Ungar Andersen bruger er så bornerte, fordi det gør det vanskeligt for en egentlig debat at tage form. Og der var ellers nok at diskutere: hvorfor den psykologiske kønsforskning er så sparsom i Danmark og hvorfor psykoanalysen står så svagt i det almenpsykologiske landskab. Den subjektive side af forskningsprocessen og forskellige kvalitative metoders muligheder og begrænsninger var også indlysende debattermaer.